

UČITELJSKI
T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 15. avgusta 1865.

List 16.

Večerno nebo.

Le ozri okó se kviško,
Čudi saj se zvezdic broju,
Glej, kak čudno vse migljajo,
Ko bučelice o roju.

Kdo tako je vse uredil,
Kdo tak umno to napravil?
Njega le to delo hvali,
Ki je tebe tudi vstvaril.

Kak večernica je lepa,
Ki se zdaj pa zdaj bo skrila!
Tam verh gore zlata luna
Zvezdam kaže svoja krila.

Torej kviško duh se vzdigni,
Njega le goreče moli,
Kteri ves svet ohranjuje,
Ne pozabi ga nikoli!

Miroslav Turk.

Ljudska šola na nravni podlagi.

Napisal *Ivan Tomšič.*

Socialnim vprašanjem, kterih so napolnjeni dandanašnji politični časopisi, kakor tudi drugi tiskani rokopisi, dalo bi se prav primerno odgovoriti z odrejo in podučevanjem šolske mladine na nravni podlagi; kajti žalostni, revni časi, v kterih živimo, so gotovi nasledki bolehaloče človeške nravnosti. Bolezen pak, podjedajoča nrav človeška, ne dá se tako naglo zboljšati, kakor lahko si kdo misli. Bolji časi nastopili bodo samo tadaj, kedar bode nravnost zadobila krepkeje korenine in pravo svojo veljavo pred svetom, t. j., kedar bode naša

mladina po boljši nravni poti izrejena. Veliko bi k temu, boljim časom, pripomogli deželni zakoni, ako ne bi ležali le mertvi na popirji in pa po uradnijah, kjer so nastali, ampak praktičnim potrebam, telesnim in dušnim narodovim močem krepko na pomoč prihiteli. — Zerno narodovo so stanovi, bodisi kmetiški ali gospodski. Iz teh raznih stanov je država; država pak si dela svoja práva in postave; ona vzderžuje vesoljni red k splošnemu blagru človeštva, kakor nanesejo zunanje okolisčine. Država tedaj določuje politično svobodo in samostalnost vsacega posebej. Država je varuh národnosti, je dušna posoda vsega svojstva, ktera je v konkretnih razlikah ne samo na političnem polji, ampak tudi v državnih zakonih in pravilih obveljala. Ona je poveljnik ljudskih željá, kajti imenuje se v ožem pomenu — ljudstvo sploh.

Nikdo ne more tajiti, da narodi v mnogojezični Avstriji iz početka devetnajstega stoletja niso praktičnejši; a vendar ne more se še reči, da je to preobraženje narodov tudi že popolnoma in nravno dobro, da so poprave socialnih zadev v vseh razlogah dobre in terdne. Vsled ovih vseh narodovih napredkov je vendar še mnogo spodtik, veliko še negotovega in nevgodnega v družinskem življenji. Mimo edino dobrih načertov vstajajo tudi slabi narisi v ostudni nevednosti na beli dan proteči podlage nravnosti človeški s silo podreti.

Glavna vprašanja, ktera osobito v sedanji dobi tehtnega prevdarka zahtevajo in ljudem velike morivne skerbí vzrokujejo, so: kako bi se dalo pomagati potrebam, revam in drugim brezštevilmnim nadlogam, ki tlačijo in tepejo skorej vse stanove v družinskem življenji. A ove žalostne nezgode prikazujejo se v raznih obrazih med ljudstvom, kakor: v pomankanji novcev, potrebnega živeža in obleke, v pomnoževanji revščine in beračev, v pomnoževanji potepuhov, rokovnačev in hudodelcev, v mnogih obrazih hudodelstva, nesramnosti, bogotajstva, bolezní, nevednosti, razpertije in kako se vse imenujejo enaki žalostni prikazi, proteči žalostno dobo mirnemu družinskemu življenju. — Isčite korenino, iz ktere so pognale ove prežalostne rastlike, in našli bodete, da je nravnost v prešli dobi le premalo prišla se mladinskega serca, in še to mervico, kar se je je prišlo, uničile in zadušile so jo hude, pregrešne strasti in poželjenja segajoča dandanes po vsem svetu.

Budite in oživljajte nravnost že pri otrocih; skerbite,

da je bodete že v mladosti vadili reda in dela na nra vni podlagi; skerbite, da bodete zatirali lenobo, nepotrebno zapravljanje, postopanje in moreče strasti že pri otrocih, in potem nastali bodo bolji časi, in zamerle bodo prežalostne nadloge vihrajoče dandanašnje dobo.

Morda ni res, da kamorkoli gremo, najsi bode po mestih, terjih ali vaséh, najdemo revne od brezskerbnih staršev zapuščene otroke stegovaje svoje nedolžne ročice, proseče rešenja in pomoči? Vsem nadlogam, revam in strastim izpostavljeni so ti mali červiči, rasté v naj veči dušni in telesni revščini in se tako čedalje bolj pogubljenju bližajoči. Ako se je ljud človeški sedaj v mladosti ne usmili, ako je že sedaj v šolo po postavi ne priganja, resno ne svari in po zasluženji ne kaznuje, t. j., ako je nra vno ne izredi, ali se ne bodo ravno ti otroci pozneje zoperstavljali omikanemu človeštvu, ktero jo je pahnilo iz družbe svoje, ter tako naj hujim strastim podalo? Ali ne bodo taki otroci, ki jih ni nihče v mladosti nra vnosti vadil, pozneje naj veči protivci človeške družbe, tolovaji in uporniki ravna joči po divje, kajti v divjosti so ostali. Zaničevali bodo vse postave, ter preklinjali človeštvo, Boga svojega stvarnika in sami sebe; iskali bodo masčevanja, kajti svet sam jim je nevgaslji vo osvétu v serce zapisal! — Človeška družba bi jim bila lahko pomagala, ko bi je bila že v mladosti iz rok malo skerbečih staršev iztergala ter s silo v šolo priganjala, ko bi je bili učitelji in duhovniki ne samo enostransko podučevali, ampak koj pri začetku k vsemu dobremu ostro napeljevali. — Večkrat so starši krivi, da ostanejo otroci surovi in divji, kajti starši višepot podirajo, kar duhovni gospodje in učitelji z velikim trdom zidajo; večkrat so pa tudi duhovni in učitelji krivi opisanih žalostnih prikazov, ker se za nemarnost staršev le premalo zmenijo, ter otroke le tadaj podučujejo, če jim ravno v pest pridejo in še takrat le — enostransko, leno in višepot brez vse priprave. Taki g. g. duhovniki in učitelji, ki z malopridnimi starši ne ravna jo postavno, ki se postavam sl. ministerija le posmehujejo, ali pa je prebravši, v kakšen kot zaženejo, kakor tudi vse uradnije, ne brineče se za šole in podučevanje šolske mladine, so neoveržljivi vzrok, da imamo dandanes toliko slabih gospodarjev, potepuhov in rokovnačev. Naj bi viši predstojniki ljudskih učilnic krepkeje se ravnali po zadanih postavah, naj bi se tudi po viših šolah bolj nra vno

podučevalo, — izginili bi časoma žalostni prikazki slabega človeštva.

Cerkev in šola morate nprav nježne mladine zedinjeno buditi in jo k dobremu napeljevati. Nauki, ki je je otrok v cerkvi slišal so, ki ga že v detečjih letih z nekim svetim strahom navdajajo, da se varuje tujega blaga; cerkev je, ki mu prepoveduje tatvino, zavid, lakomnost, skopost i. t. d. žugaje mu z večno kaznijo, ako ne derží zapovedi, ki mu je je napisala mati katoliška cerkev. Otrok spolnuje zapovedi, in besede nebeškega učitelja mu so svete, ter se bojí jim nasprotovati; in na ti keršanski, npravni podlagi spoštuje tudi vse deržavne naprave in zakone, t. j., on ravná vselej in povsod le — postavno. Bolj ko več postaja malo dete, tembolj zapeljujejo ga slabi nagoni, malopridne družbe, poželenja in več tacihi neprijetnost izvirajočih od zapeljivega duhá. Otrok se pregreší, ter prelomi cerkvene in deržavne zakone. Šola ga mora hitro zopel nazaj pripeljati v blaženo naročje npravnosti; ona ga strahuje in kaznuje po zasluženji, in zahteva, da se mladost že perva leta ravná po cerkvenih in deržavnih zakonih. Pravi odgojitelj čuje strogo nad npravnostjo nježne mladine. On je uči se premagovati, vadi je krotjenja hudih in morečih strasti, ter jo navadi že zgodaj težav in terpljenja v človeškem življenji. On vzbujá v mladih sercih duhá za vse dobro in pravo, kateri tudi pozneje še vedno veje, ko je mladina nastopila že drugo stopinjo človeške dobe, a cerkev, najbolja mati, vzame mladenča v svoje varstvo peljaje ga do tretje dobe življenja, do — samostalnosti. In tudi sedaj ga ne zapustí, marveč varuje ga in skerbí zanj z vso silo in pravo materno ljubeznijo. Tako izreja šola s cerkvijo zedinjena na podlagi npravnosti, in mladina po ti poti izrejena, koristi občnemu človeštvu, in ne dela nobenega kvara človeški družbi. — Iz tega je jasno ko beli dan, da v vsaki šoli bi moral duh keršanstva veti, tudi tadaj, ko se deržavne postave in naprave mladini razkladajo. Ne, da bi se z otroci v šoli propaganda delala, ali pa čez to ali uno deržavno napravo govorilo, ampak odgojitelj mora deržavni red, postave in naprave razjasnovati le v tem obziru, kako potrebne da so človeški sreči in njegovemu blagru. On mora čut za deržavne naprave pri otrocih vzbujati, in ni treba da bi jim kazal, kaj da je po njegovem mnenji prav, ali pa ne prav; on mora mladinska serca deržavi pridobivati, je za der-

žavo vplemeniti, ako hočemo kedaj imeti dober ljud in pa bolje čase. — Šola mora mlade tatove resno opominjevati, in ako opominjevanja nič kaj ne zdajo, tudi ostro kaznovati; kajti šola v pravem pomenu ni samo učilnica raznih življenju potrebnih nauk in sposobnosti, marveč ona je — odgojisče nraavnih deržavljanov.

Nedeljska šola naj razklada odrastli mladini, da ima človek samo toliko prava, kolikor mu ga je Bog odločil. Ona naj uči, da je Bog svoje dari k splošnemu blagru in k javnemu vžitku vstvaril, in je tudi tako razkrojil, kakor jih vsaki posamesni k svojemu izveličanju potrebuje. Božja previdnost je modrejša nego človeška; torej je tudi Bog temu več, unemu pa manj podaril po svoji modri previdnosti. Bog skerbí za vse ljudi, kakor oče za svoje otroke; ne smemo mu torej vkljubovati in njegovega reda ne premetovati, čeravno večkrat ne moremo razumeti in uganiti, zakaj to ali uno ni ravno po naši volji. Kdor od Boga dari prejme, prejme ž njimi tudi manj ali več dolžnosti in odgovornosti, kako da je rabi. — Tako mora šola s cerkvijo vred prav materinsko skerbeti za vse ji izročene otroke, posebno pa mora revne in ubožne otročiče prav ljubeznjivo v svojo brambo jemati. Največja skerb in dolžnost ji mora biti, da se taki otroci nikakor ne zapusté. — Dasiravno nedolžni otrok dostikrat mora lakoto, žejo, mraz in druge enake nezgode terpeti, ne sme vendar njegova duša, ki je dih božji, pomanjkanja terpeti. Položite duhovni in svetni učitelji roko na serce, in poprašajte sami sebe, ali ne skerbite v ljudskih in viših šolah veliko več za otroke, kterih starše je Bog materijalno bogato nadaril, kakor pa za one nedolžne otročiče, ki imajo samo edino vas za podporo in steber prihodnje svoje sreče? O ne zapustite jih, marveč podučujte je na nraavni podlagi, da ne bodete vi krivi jim proteče prihodnje revščine in nesreče! Terdo, nečloveško mora vaše serce biti, ako ste jim to pomoč odrekli. Učitelji, bodisi svetni ali duhovni, to je vaša sveta naloga, da nedolžne, revne, zapusčene otroke v svoje varstvo jemljete in je po mogočosti nraavno izrejate. Res — sveta je vaša naloga in preime-nitna vaša skerb za male zapusčene ljubčike, ktere napeljujete, da bodo enkrat krepki, neomagljivi stebri družinskega reda in postave. Napeljujte je tedaj po pravi nraavni poti do sreče in blaženosti. Vadite je že v mladosti dela in premagovanja, in

čujte skerbno nad lenobo. Opominjajte o vsaki priložnosti malopridne, brezvestne starše, katerim otroci niso veliko mar, in opisujte jim primerno žalostno stanje nedolžnih otročičev borečih se v dušni temini s telesnimi potrebami. Zapusčeni od brezskerbni staršev, izbrisala jim je nemila osodina roka vse nježne čute, vso topljivost in miloto iz mladinskega serca; in ti jokajoči mladi deržavljeni nimajo nobenega prijatla več na svetu, ako ne vas — duhovni in svetni učitelji! Sapienti sat! —

Zemljopisje v ljudskih šolah. *)

O potrebi zemljopisja v ljudskih, posebno pa v glavnih šolah veliko govoriti, bilo bi vodo v morje nositi.

Saj vrteče se kolo časa v brzem tiru vedno naprej teče, staro zapustivši novo donesivši; kakor se pa časi spreminjajo, tako se tudi človek in njegove vede. Kar bilo je pred kakimi dvajsetimi ali tridesetimi leti morebiti nepotrebljivo, to je dan danes živa potreba.

Učenec dovršivši svoje štiri razrede ljudskih šol, prestopi ali v gimnazijo, ali v realko; tam se uči zemljopisja, in če je že v ljudskih šolah nekoliko o tem slišal, koliko ložeje in hitreje si to zapomni; koliko težke muke mu je prihranjene!

Dosti bil je pa teh muk kriv tudi takratni učilni načrt. Večidel začelo se je pri globusu, in znati je bilo treba na tanko vse zemljovide ptujih dežel, njih gore, reke in mesta, preden se je o domači rojstni deželi kaj govorilo, če se je sploh o nji kaj omenilo.

Pa tudi takim je zemljopisje potrebno, katerim osoda odmenila je domá kmetovati, ali pa rokodelstva učiti se; kajti kakor rokodelskemu pomagacu ali pa vojaku potujočemu po ptujih deželah mu leta znanost veliko veliko koristi; in če kdo prav celi čas svojega življenja pri svojem domu ostane, mu to ne bo od več!

Torej je namen tega spisa, prav v kratkem dokazati, kako in koliko naj se o zemljopisji v ljudskih šolah, posebno v glavnih, podučuje.

Prične se s tem, da učitelj z otroci kraj, kjer stoji šola,

*) Iz „Letnega sporočila“ černomaljske glavne šole.

za svoj začetek v poduku vzame, in tako dalje imenitniše hiše, prostore, in, ako je mesto, tudi ulice itd. pred njihovo dušo postavlja; izraze, kakor: hiša, vas, terg, mesto; studenec, potok, reka; mlaka, jezero, morje; planjava, dolina, hrib, grič, gora itd. naj na tanko razlaga.

Kmali pridruži se k temu okolica celega kraja in krajopisni načrt (kterega vsaki učitelj na tablo lahko načrta), in vtisne se v nježno dušo učencevo kmali prvi zaumen o zemljevidu.

To bi bil prvi začetek zemljopisnega poduka, ki ne blisči vsakovrstnih naučenih izrekov in fraz, in le to predočuje, kar učenci zmoči zamorejo.

Jasno se iz tega previdi, da je to najboljši pot, ako učitelj učence od posamesnega do celoletnega pelje, in potem še le z učenci od celoletnega do posamesnega s toliko boljšo natančnostjo nazaj zavije.

Rojstni kraj in okolica njegova je vsakemu najimenitnejši, le za njega ima otrok najboljši razum, za njega ima srce in ljubezen, in jo tudi imeti mora!

Sploh je pri otroku najbolj vspešen kazavno gledavni poduk, posebno pa pri zemljopisji; zatorej je pa tudi gledanje učenca pri tem poduku dvojno, namreč: vnanje in notranje.

Vnanje gledanje je najprvo pregledovanje rojstnega kraja in njegove okolice tako daleč, kakor daleč oko vidi, potem v daljnem poduku gledanje zemljevida rojstne dežele (kteri naj bo vedno pri rokah), in tako se podoba domačega kraja in v daljnem poduku tudi sosednih krajin učencu nehoté prav živo v dušo vtisne in za zmirom v trdnem spominu ostane.

Kar se torej pozneje govori o zemljopisji, to vse učenec tako rekoč notranje gleda, akoravno nima zemljevida pred seboj; kajti po tem poduku se mu je obraz krajin, od katerih je ravno govorjenje, tako živo vtisnil, da vse te dežele v duhu pregleduje in prehoduje.

Primerno je tudi, ako učitelj z učenci po deželi, ktera je zdaj učencem po zemljevidu na tanko znana, v duhu popotuje, zdaj na to, zdaj na drugo stran zakrmi, in mu tako učenci imena tergev, mest, rek, gora, mimo katerih z njim v duhu hodijo, imenujejo.

Dobro je tudi, ako si učenci po učiteljevem navodu obraz domače dežele načrtajo, in se tako sčasoma v črtanji zemljevidov domače in ptujih dežel po mogočnosti vadijo.

Vse to do zdaj omenjeno pa le veljá od naše domače slovenske dežele, in ko učenec svojo ljubo domovino na tanko pozná, potem še le naj učitelj z učenci meje slovenske dežele prestopi, in naj ob kratkem omeni dežele avstrijskega cesarstva, potem celo Nemško, kakor tudi druge dežele cele Evrope. Povrhoma naj govori še o Azii, Afriki, Ameriki in Avstralii, in vse te dežele z morjem vred naj jim pokaže na globusu.

To bi bil najloži pot učence nekoliko z zemljopisjem seznaniti in jim prestop iz ljudskih šol v gimnazijo ali realko polajšati. Zahtevanje, da bi učenci tudi v domači deželi vsako rekico, ktera se v kako večo reko izliva, ali natančno številko prebivalcev kacega večjega kraja, ali visočino kake gore natančno znati mogli, se nam zdi pač prenapeto.

Boljši je krepek, živ, prost popis kraja in prebivalcev njegovih, boljša je tako rekoč karakteristična slika njegova, ktera učencevi duši to, kar je najbolj znamenitno ali karakteristično enega kraja, z živimi barvami predstavlja in upodoblja.

Mogoče, da tudi še tukaj bi učenci vsega ne umeli, vendar s tem ugovorom, zahtevanje, da naj učenec svojo domovino najbolj pozná, ni nikakor odbito.

Prva potreba pa je, da si vsaka šola izvrstni zemljovid P. Kozlerjev kupi in na steno obesi, ker brez tega je vsak nauk o zemljopisji domače dežele brez vsega vspeha.

Naj bi torej kak zmožni pisatelj tako malo knjižico — o zemljopisji za ljudske šole, — spisal, in slov. Matica naj bi jo na svoje stroške natisnila in izdala.

Jakob Gros,
ravnatelj.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXIV.

U. Namesti Sloven — Slovan (Slave) se bere še mnogokrat Slaven — Slavjan, in za slovanski prav pogostoma slavenski — slavjanski; kaj mi je misliti od teh oblik, in kod so v navadi?

T. Slavni šafařik skaže do dobrega, da so te oblike vnanje ne pa domače, da so zlasti iz gerških pisem in po

gerško, latinsko in nemško zobraženih pisateljih zanesle se med Slovence ili Slovane; v rusovske knjige so prišle še le v 17. stoletji, po svetem pismu in posebno po cerkvenih obrednih bukvah, ktere so popravljali greško - slovanski knjižniki, prav za prav od leta 1665. Poprijeli so se te pisave — slavenski slavjanski, Slaveni, Slavjani — tudi Serbi in Poljaki, in pri teh treh narodih so še zdaj skorej sploh v rabi. Hrovaški pisatelji jih rabijo časi, in sim ter tje, da si redko, nekteri slovenski; vendar se vidi, da so jih jeli Slovenci zeló popusčati, in kej želeti je, da bi za ljube edinosti voljo popustili zdajci vsi oblike Slaveni — Slavjani, slavenski — slavjanski, ter pisali pravo Slovani — Sloveni, slovanski v občnem pomenu.

U. V pesmih nekterih vzajemnih, moram reči, se časi kej lepo glasi Slavjani — Slavjani, in mnogim premnogim doni prijetno na uho vzajemnost slavjanska, jezik slavjanski!

T. Pa je zoper stsl. glasoslovje oblika slavjanski — Slavjan, in zoper slovnico slovensko, ker bi za ustnikom *v* mogel se vdevati sploh *lj* n. pr. Hivljan, Lancovljan, tedaj tudi Slavljan, ali kakor kažejo drugi, ker za ustniki jotovan (topljen) glasnik biti ne more.

U. Kako je vendar to, da se v drugem zlogu pisava tolikanj spreminja ter piše zdaj Slovan — *en* — *in* — *ien* — *jen* — *jan*, zdaj Slaven — *in* — *jan*?

T. Pisava ta se ravná po narečjih slovanskih; vendar, bi djal, da se ne motim, ki pravim, da tolika razlika izhaja poglavitno iz pisave glagolice in cirilice. Naj starja oblika tega imena je Slovenin — Sloven, ki se piše v omenjenih pravopisih s pismenom ali s čerko *jat* (é, è) ktera se v latinici mnogotero znamenjuje. Celó ondi se v tistih besedah zamenjuje in najde se časi *jat*, casi *ja*, in Miklosič sam uči, da se je pisme *jat* že nekđaj razno izgovarjalo, zdaj *ja* (bulg. *ea*, *ia*, gr. *γέαρ ιαρ*) zdaj *é* (franc. *été*), in zdí se mi, da una izreka je domá bolj po vzhodnjih krajih, ta pa bolj po zahodnjih, torej še sedaj pišemo tod raji Sloven — slovenski, unod pa pisarijo raji Slavjan — slavjanski. Razun tega beri v hrovaško-serbskih slovnica, kako različno se piše in še razniše izgovarja slovo é, in vsaj nekoliko si boš po tem razjasnil različne pisanja Slaven — *in* — *jan* in Sloven — *in* — *ien* — *jen* —

jan, tako tudi slovinsko, sloviensko in slovjensko, slavensko — in slavjansko itd.

XXXV.

U. Razno se spreminja končnica v imenu našega naroda, — pa tudi deblo se spreminja in v deblu piše časi *a* časi *o* — *slav*, *slov.* —; od kod ta razlika? kako razlagajo učenostniki naši to razno pisavo?

T. Od tega se je v slovenskih listih že mnogo pisarilo, in da to spremembo bolje spregledava, beriva vsaj nekatere spise o imenu našega naroda. Poglej na priliko, kar se bere v Nov. 1848 l. 34.

U. „Slavjan, Slován, Slavén, Slavín i. t. d. ali Slovén? — Že dolgo se mêde, de v teh besedah nič stano- vitniga nimamo. De do terdniga pridemo, mislimo po slovensko, in pustimo poméne, kakoršni ste besedi: slaviti in slovéti kdej imele. „Slaviti“ poméni „rühmen“; tedej Slavín, Slav- jan, Slavén: jenen, welcher rühmt; — „slovéti“ poméni „berühmt sein“ tedej Slovén, Slován: jenen, welcher berühmt wird. Tedej, Slovén in Slován; kaj ne? Beseda s posled- njo končnico pa je veliko manj naša, kakor Slovén. De so naši očetje besedo „Slovén“ imeli in rabili, se iz tega vidi, kér so sami sebe „Slovence“ imenovali: „Slovenec“ pa je od „Slovéna“ izpeljana beseda. Po takim bi bili mi na Krajn- skim, Koroškim, Goriškim, Štajarskim in Ogerskim Slo- venci, vsi skupej pa, kar je Slovenskiga jezika: „Slovenje“. To je moja misel, pa je nikomur ne vsiljujem“. (J.)

T. Lepa misel gotovo, ktere ni treba nikomur vsilovati. — Tisto leto se bere v Nov. „Povedanje od slovenskiga jezika“, ktero je bil spisal Vodnik že l. 1797 v ljubljanskih novicah, in ondi se bere l. 43 pa 44:

U. „Nemec poméni toliko, kar mutec. Slovenec ga ni zato mutca imenoval, kakor de bi ne znal govoriti, ampak zato, kér ga ni zastopil, in je bil Slovencu, kakor mutast, po tem, kadar sta dalj časa razločena živéla in slednji svoj jezik raz- ločila. Slovenci pa so se tako imenovali, ker so se med seboj zastopili, in si lahko eden drugimu slovo, to je besedo da- jali, zakaj slova med vsim drugimi Slovenci pomeni be- sedo“. In spet: „Zdej pridemo na same Slovence, kteri se ali od slove ali od slovesa, ali pak od selenja in preselo-

vanja tako imenujejo; nemorem práv za terdno reči, zakaj nisim bil takrat zraven, kader so jéli to imé sebi dajati“.

T. Ker v tem spisu Slovence sploh z Gregi, Latinci in Nemci primerja, in skupej pripoveduje od jezika slovenskega, pa gregovskega, latinskega in nemškega, vsak koj vé, da Vodnik tu Slovence imenuje sploh Slovane.

P a š n i k.

Kdo prvi naredi dobro šolo? Ni dolgo, kar sem šel po cesti skozi malo vas. Srečala me je množica otrok, ki so šli iz šole. Prijazno so me pozdravljali in šli vsak svojo pot proti hišam bližnjih krajev. Tu ustavim nektere, in jih vprašam, če radi hodijo v šolo. „Zakaj bi ne hodili radi v šolo“, mi odgovoré, „ker se v šoli toliko lepega učimo“. Ti učenci, si mislim, že vejo, kaj je šola, in jih tedaj ni treba siliti v šolo. Pozneje pridem v neko gostivnico tistega kraja, in ko med drugim tudi pride govorica o šoli, mi hišni gospodar o tem veliko lepega pripoveduje, in pravi: „Pri nas ni treba, da bi kdo otroke v šolo silil, skoro ujidejo nam, če jih precej ne pustimo“. „Tako ni povsod“, pravim; „v nekterih krajih hodijo otroci neredno v šolo“. „Tudi pri nas je bilo tako“, pravi mož, „toda sedaj je vse drugače. Otroci se učé v šoli mičnih in za vsakdanje življenje potrebnih reči, pa zraven tega se vadijo tudi lepega vedenja in reda pri vseh rečeh. Pri marsikteri hiši se je ravno po otrocih že to pa uno na bolje obrnilo. Marsikje se več ne sliši kletvine, rotenja i. t. d. sirovih in pohujšljivih pogovorov. Otroci opominjajo večje, da naj takih nespodobnih besedi ne govoré, in starji se sramujejo, da so slabejši in neumniši od otrok; če ne vejo boljšega govoriti, pa raji molcé, ali vsaj vpričo otrok nemarne ne kvasijo. Imamo učitelja, ki je prav razumen in spoštljiv mož. Vsi, revni in premožni, ga imajo radi, ker on ima vse otroke rad brez razločka, naj bodo revnih ali bogatih staršev. On jih tako ljubeznjivo podučuje, da bi ga človek neprenehoma poslušal; pa tudi sam kaže z zgledom vse, kar priporočuje svojim učencem; res, naša šola je sedaj, rekel bi, zlata jama za vso srenjo. Bog nam jo še dolgo tako ohrani!“ Tako je govoril mož; jaz pa sem šel dalje in si mislil: **Dobro šolo prvi naredí dobri učitelj.**

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

8. marca. Večkrat premišlujem, kako bi šolo bolj povzdignil, to je, zboljšal. Skusil sem, da se šola naj bolje opomore, ako učitelj varuje, da se ne vrine vanjo kaka napaka. Naj večja napaka v šoli pa je, če se tako podučuje, da se obdeluje le um, ne pa tudi serce.

9. marca. Kedar se pripravljam za šolske berila, so mi vedno pred očmi besede slavnega škofa Slomška, ki sem jih bral v Drobtinich l. 1861., in so take le: „Ima li orglar še tako dobre orgle, ako dobro orglati ne zná, mu bojo slabo pele; so li pa orgle srednje, bojo dobro žvižgale, če le dobremu organistu v roke pridejo. Ravno tako se godi s šolskimi knjigami“. — „Šolski učitelj ne sme misliti, da je svojo dolžnost doveršil, ako je svoje učence gladko brati in čedno pisati naučil; kaj pomaga glava prebrisana, serce pa hudobno in robasto! Ne tožuje li naših šol žalostna vsakdanja skušnja, da več ko je šol, več je hudobnežev, ljudi brez vere in brez Boga, brez prave ljubezni in brez vsake vesti! Jeli so šole tega krive? Ne daj Bog! Kriva je slaba, neumna učba otrok. Ako otroci v šoli sedijo s truplom, z duhom so pa domá, na duši in telesu ubožajo. Šole, v kateri učitelj ves zaspan in počasen šljuta, po cele dni zapravi, in otrok brez nauka v klopi sedi, bilo bi veliko bolje, da bi je ne bilo. Take šole so morivke živega duha mladini. Ako se v šoli čita, pa ne pobara, ali deca umejo, kar berejo, se pravi prazno slamo mlatiti. Nauk se mora vsejati, pa tudi podorati in povleči s premišljevanjem in obračanjem nauka na vsakdanje zadeve“. — „Skerbi, da bo tvoja šola za življenje, ne pa za šolsko klop; prizadevaj si svoje šolce za Boga, za vse pošteno in blago oživiti, ne pa jim zadušiti dobrih nagonov. Branje in pisanje je le lupina; jedro pa, keršanska omika in žlahtno serce.

Šolska letina.

Letno sporočilo glavne šole v Černomlji je prineslo primeren spis: »Zemljopisje v ljudskih šolah« (J. Gros), šolske naznanila in pregled, kateri kaže vkup 602 šolske mladosti, ktera se je učila tudi sadjoreje, sviloreje in čbelarstvo, deklice pa so se učile tudi plesti, šivati itd. Pisava je pravilna. — »Klassifikazion« c. k. glavne šole v Idriji kaže v

4 razredih 311 dečkov in 170 deklic, v dekliški obertnijski šoli 121 učenk v muzični šoli 16, v risarski šoli 42, v nedeljski šoli pa 55 dečkov in 97 deklic, učiteljskih pripravnikov pa 5, vkup 817, katero število pa ne more biti pravo, ker so nekateri učenci in učenke (post. v obertnijski, v muzični in v risarski šoli) menda po dvakrat šteti. Imena učencev in učenk in krajev so, se vé da, po stari navadi po nemški pa še celó z bohoričico pisane, kar je v sedanjem času že res prava starina za muzejo. — »Klassifikation« glavne šole v Kočevskem mestu ima v štirih razredih 279, v nedeljski šoli pa 188, vkup 467 učencev in učenk, katerih imena so sim ter tje po slovenski, večidel pa po nemški pisane. Menda se šolski gospodje bojé vsako ime pravilno pisati. — Letno sporočilo c. k. glavne šole v Postojni ima na čelu izverstni spis g. Hitzingerja: »Pivka«; potem so šolske naznanila in pregled, iz kterega se vidi, da je imela ta šola vkup 444 učencev in učenk, in da se je podučevalo tudi v sadjoreji in v pletenji in šivanji. Imena učencev in učenk in krajev so popolnoma pravilno pisane.

Žveplenke.

Letos je na Kranjskem pa tudi drugod po Slovenskem toliko pogoriš, da že davno ne kaj takega. Samo na Kranjskem je to poletje že pogorelo čez 120 hiš in zraven še drugih poslopij z mnogimi zalogami. Večidel povsod se sliši, da so bili ognja krivi otroci, ki so si igrali z žveplenkami, ali reklo bi se veliko bolje: starši in sploh odrasčeni so sami krivi te grozne nesreče, ker otrokom ne skrijejo žveplenk in jih pusčajo same brez varha. Tudi na to naj učitelji svojo skerb obračajo. Velikokrat je prilika v šoli in zunaj šole, da se otrokom in odrasčenim živo kaže nevarnost, ki izvira iz vnemarnosti. Večji mladosti naj se naročuje, da naj bo sama skerbna in da naj pazi na manjše otroke, ker starši pri tolikem delu na polji in domá ne morejo na vse gledati in paziti. Žveplenke in sploh igrače z ognjem naj se otrokom v primernih povestih, svarilih i. t. d. tako strašne popisujejo, da se jih potem že od daleč bojé in ogibljejo.

Novice.

Iz Černomlja. (Konecletno šolsko spraševanje.) 27. julija je sklical rano veliki zvon šolsko mladino, namreč učence in učenke vsakdanje in učenke obertnijske šole iz vseh kotov naše raztrensene fare v stari varoš. Peljali smo jih potem iz šole lepo vverstene v farno lepo pobarvano cerkev, kjer so gospod vodja brali sv. mašo z dvema blagoslovoma; učenci in učenke pa so združeni (okoli 600) vbrano pri sv. maši peli: „Tantum ergo“, „Pred Bogom“, „Sv. Jakob“, „Sv. Ana“, in „Genitori“. Po dokončani službi božji se je verstil

razred za razredom v posebno okusno okinčani sobani. Na sredi sprednje stene je viselo znamenje našega odrešenja pod lipovim vencem, ki je bil na vso steno po dolgem pripet. Poleg križa pa ste visele podobi „Jezus“ in „Marija“ (darilo g. dr. Pestotnika) z zlatimi okviri, na vsaki strani ena; primerno na straneh teh podob pa ste bile podobni „cesar“ in „cesarica“. Od vencev na sprednji in zadnji steni pa je visel škerlat z zlatimi kiticami tako, da so bile podobe kakor všite med lepo barvano tkanino. Stranske steni pa ste bile polne zemljovidov in drugih tabel za kazavni poduk, med katerimi so se lepo vidile „šolske postave“ in „razdelki učilnih ur“; iz nad peči pa se je oziral „globus“. Na zadnji steni pod vencem za herbtom učencem in nasproti gledavcem je stal med rudečo tkanino na beli steni višnjevi napis: „SREČNO DOŠLI“. In res ta napis ni bil zamanj. Sošlô se je gospode obilo in kmečkih ljudi toliko, da smo sobne duri izsneli. Vkljub deževnemu vremenu je prišlo več sosednjih čč. gg. duhovnikov in učiteljev. Domači c. k. vradniki so bili tudi nazoči, in sicer bilo nas je pri gostoljubnem v. č. g. župniku v novi obednici pri združenji veselici nad 20 oseb. — Ko sta I. in II. razred eden za drugim svojo reč dokončala (v II. so s petjem pričeli in s petjem končali), se pa zberó učenci in učenke višjih dveh razredov in obertnijske učenke skupaj v isti sobi. Ko vsak na svoje mesto pride, pričnó kakor iz enega gerla s krepkim glasom v zboru (okoli 120) popevko: „Perve ure glas“ in „sv. Alojzi“, „sv. Jakoba“ pesem (spomnivši se goda g. vodjavega.) Pri „Veselo pesem jezik moj“ je pa pela samospev ned. učenka prav ganljivo, dvospev je radoval vsako uho in serce, zbor pa je vse navdušil, da smo združeni pravi šum gnali Marii v slavo. Po splošnih željah smo jo po spraševanji ponovili. — Potem se versti v III. in pozneje v IV. razredu nauk za naukom. Ko smo še nekoliko slišali iz sadjoreje, sviloreje in čbelarstva, ogovoré g. vodja gospodičino žl. P., ki je družega pol leta zamanj okoli 70 učenk vsak dan po dve uri podučevala; učenke pa potem vsaka s svojim delom v rokah zapojo: „Ko dan se zaznava“. Pele so še same: „Rožic ne bom tergalá“, „Mati zakličé brihtne deklíčé“. „Zima in pomlad počivale ste“ so pa še povzeli učenci, in vsi skupaj so potem popevali še: „Kdo bi zmirom tužen bil“, „Oh kak grenek tužen“, „A, A, A, šola je nehala“, „Hej Slovenci“ so pa mogli na ves glas povzdigniti, da bi se vedno spominjali, kaj da so, in kaj naj v svojih sercih gojijo. Na to pa stopi izverstna učenka pred gospodo in lepo govori govor, v katerem se zahvaljuje preč. g. dekanu, v. č. g. c. k. predstojniku in pričujočim drugim gospodom in gospem za čast, ki so jo skazali šoli s svojo pričujočnostjo. Učiteljem pa je vošila, da bi za svoj trud bili večno srečni v svetih nebesih. Lepo se je spominjala obertnijske učenice, ki jih je res lepih reči navadila. Kazala je na mašne blazinice, jopice, nogovice, napletene krajine itd. Poslednjič je obljubovala v imenu vseh djansko se po lepih vodilih in naukih ravnati, ki so jih slišali v šoli. Potem so pa g. dekan še posebno hvalo izrekli za toliki trud za obertnijsko šolo g. vodju, ki je pa vso to hvalo dalje gospodičini izrekel. Na mizi pa so bili poleg navadnih reči viditi tudi: „spisovniki“, „ri-

sanke“, „lepopisni zgledi“, „Lesarjevi in Greinerjevi“ sešitki, zgledi, kako se cepi, in kokoni. — Posebno je dopadlo, da so deca tako možato, brez strahu in glasno odgovarjali. — Do tla je bila tedaj poterta misel, da v teh krajih svet ni za petje vstvarjen. — Šolske darila so razdelevali preč. g. dekan; svetinje pa so pripenjali blagorodna gospa c. k. predstojnikova. Med darili je bilo viditi tudi več Jesenkovich zemljopisij. Ko smo poslednjič — ob dveh popoldan — še cesarsko pesem zapeli, smo hotli pokazati, da z združenim močmi se vse prav stori.

L. Knific.

Z Gorenskega. ? Govori se, da so letos na kranjski, ljubljanski in morebiti tudi po drugih gimnazijah učiteljski zbori dobili vladno vprašanje zastran vzglednih ali normalnih in glavnih šol, ali zadostujejo té svojemu namenu ali ne, in če ne zadostujejo, naj povedó, zakaj ne in kako je pomagati v tej reči? ali naj ima glavna šola še vprihodnje le po 4 leta, ali naj se dostavi še peto leto, da se bode bolje vjemalo z gimnazijo ali sploh s srednjimi šolami itd. Skrivnost je, se vé, kar so povedali razni gimnazijski učiteljski zbori visoki vladi o sedanjih glavnih šolah; vendar pravijo, da zahtévam sedanjega gimnazijskega šolstva ne zadostujejo, da se ima torej predrugačiti in zboljšati marsikaj ter bolje skleniti z učno osnovo gimnazijsko, toda brez petega leta itd. Ni nam sicer znano, ktere zadržke, ktere opovire so tu ali tam našeli; misliti pa se da, da so jih iskali razun sedanje učne osnove po glavnih šolah morebiti v knjigah, v učiteljih, v učencih, v posebnih okolisčinah našega stanu, sedanjega časa, v razmerah našega naroda, in kdo vé še kje! Res se dá tudi marsikaj povédati o sedanjem gimnazijskem učilu in o učilu glavnih šol, o knjigah, ktere se rabijo tu in tam, o mnogoterih drugih vnanjih in notranjih, posebnih in splošnih vzajemnih opovirah pravega napredovanja in vspešnega poučevanja. Vendar mislimo, da bi ne bilo napak, ko bi se v tej zadevi poprašali tudi učiteljski zbori glavnih šol, kaj oni pravijo na to, zakaj ne zadostujejo sedanje glavne šole gimnazijskim ali sploh srednjim šolam? Znana resnica je, da raji in bolje vidimo napake svojega bližnjega, kakor pa sami svoje. Po tem poznajo učitelji glavnih šol učence, ki jih pošiljajo na latinske in druge šole, poznajo knjige, poznajo te in une okolisčine, izvedó marsikaj veliko lože in bolj na tanko, ko učitelji viših šol, in tako bi se marsiktera reč pokazala v svoji pravi in resnični podobi, sej „da se resnica prav spozná, je čuti treba oba zvana“. Razun tega ménim, da bi bilo dobro, da bi se o tej zadevi tudi očitno posvetovali, in da bi p. v „Učit. Tovaršu“ razodévali svoje skušnje in misli, ter pomagali tako visoki vladi, prav rešiti imenitno vprašanje in lepo vravnati oboje v občni prid in blagor. *)

Iz Ljubljane. Slavno predstojništvo družbe v pomoč učiteljskim udovam in sirotam na Kranjskem je z naznanilom 5. preteč. m. s št. 190 naznanilo, da je sl. c. k. vladi podala v poterjenje od zadnjih

*) Izkušeni in izvedeni učiteljski tovarši, kteri véste kaj o tem silo važnem vprašanji povedati, oglasite se v „Tovaršu“, prosimo, ker zadéva ta reč nas vse!

štirih let zapisane prejemke in stroške te družbe, kateri se bodo potem tudi očitno naznanili. Veselo se naznanja, da si je ta družba, akoravno se ji je neredno vplačevalo, pridobila premoženja že čez trinajst tisuč goldinarjev. Ob enem pa se tudi živo naroča, da naj bi se zanaprej vsi udje na tanko ravnali po pravilih te družbe in naj bi redno (po §. 11.) plačevali letne doneske. Do sedaj se pri tem zavoljo vplačevanja nastopnine ni moglo in tudi ni hotlo vselej na tanko ravnati, kar je bilo gotovo po volji družnikov; zanaprej pa se mora po §. 11. tako ravnati, da bode vsak, kdor svojega doneska popolno ne plača do 1. januarja 1866, zbrisan iz družbe. Naj si tedaj vsak dobro zapomni §. 7 — 13. III. oddelka društvenih pravil. Nasvetuje se tudi, da naj bi pri tem poslu preč. gg. dekanom pomagali tudi učitelji v dekanijskem kraji. Ako se vplačajo vsi zaostali doneski, in če pristopijo novi udje (ki so med tem časom stopili v službo), se bode društveni kapital narasel čez 15 tisuč gold., in društvo bode gotovo bolje cvetelo, kakor do sedaj, ko se še ni pokazalo, da je popolnoma vterjeno in zagotovljeno. Serčno se priporoča, da bi se to lepo društvo razširjalo med učitelji pa tudi med drugimi, kolikor koli je mogoče. Naj bi vsi učitelji, stari in mladi, živo spoznali blagi namen te lepe družbe in naj bi se ne obotavljali tam, ker se jim ponuja dobiček in jih veže sveta dolžnost!

— Slovensko-nemški slovník veselo napreduje. — Družba sv. Mohora nam je letos podelila teh le pet lepih knjig: 1) „Koledarček“ za 1866. l., 2) „Cvetnik“, berilo za slovensko mladino (o katerem bode „Tov.“ pozneje kaj več govoril), 3) „Oglenica“ ali hudobija in nedolžnost, povest, za Slovence predelal Fr. Zakrajšek, 4) in 5) enajsti in dvanajsti zvezek „slovenskih večernic“ za poduk in kratek čas. Družba sv. Mohora je res pridna čbelica, ki tiho in nevtrudeno dela, in naenkrat odkrije mnogo sladkih, bogatih zakladov. Živila!

— Naš verli sodelavec gospod Fr. Gerbec je prišel iz Prage, kjer se je nevtrudljivo izobraževal v konservatoriji, in jo je za eno leto tudi izveršil z izverstnim napredkom v vseh naukih. To kaže, koliko premore pridnost in veselje do kake reči, — lep zgled našim mladim učiteljem! — Poleg gospoda Gerbeca se sedaj v praški konservatoriji tudi izobražuje čast. gospod Anton Heidrih, nekdanji Riharjev učenec iz Ljubljane, od ktereга smo ravnokar dobili lično natisnjeno pesmico z lepim napevom: „Vodniku“, za moški zbor in četvero-spev, ki se dobiva v čitavnici za 10 kr. Verli gospod skladavec pa je tudi „Tovarsu“ blagovoljno poslal mični napev za pesem: „Morska zvezda“ (Ave maris stella), ki ga bomo kmali na svetlo dali.

Lístnica. G. J. P. v K.: Vašo naročnino za celo leto 2 gold. 50 kr. smo prejeli. — G. A. K. v N. L.: Hvala za napev; pride, kedar bode mogoče. — G. L. B. v P. G.: Pride drugo.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.